

มาลาเรีย โรคเก่าที่ไม่เคยหยุดสร้างปัญหา

สมัยที่ทำงานเป็นแพทย์ในจังหวัดชายแดนใต้ แทบทุกวันจะเจอกับผู้ป่วยโรคมาลาเรีย จนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญ แคมองหน้าก็แทบจะบอกได้ว่า เป็นเชื้อมาลาเรียตัวไหนและต้องชื้อยาอะไร เมื่อศึกษางานป้องกันควบคุมโรคในพื้นที่ก็ยอมรับว่า ในช่วงนั้น เครือข่ายป้องกันมาลาเรียยิ่งใหญ่มาก มีคนทำงานครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัด ครั้นต่อมาย้ายมาอยู่ส่วนกลาง ก็ยังได้เห็นความยิ่งใหญ่ของเครือข่ายควบคุมโรคมาลาเรียที่มีทั้งกองมาลาเรีย ศูนย์มาลาเรีย หน่วยมาลาเรีย และส่วนมาลาเรีย ทำงานเชื่อมโยงกันครอบคลุมทุกส่วนของประเทศ

ต่อมา สถานการณ์โรคเริ่มดีขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการขยายตัวของเขตเมือง ทำให้แหล่งเพาะพันธุ์ยุงกันปล่องลดน้อยลง ประกอบกับความเข้มแข็งของโครงการควบคุมของประเทศ ทำให้ผู้ป่วยลดน้อยลง ผลก็คือ หน่วยงานควบคุมโรคสูญหายไป และรัฐบาลก็ตั้งเป้ากำจัดโรคนี้ให้หมดไปจากประเทศ

สถานการณ์ปัญหาที่ลดลงของโรคมาลาเรียไม่ได้เป็นเฉพาะในประเทศไทย ปัญหามาลาเรียในสหรัฐอเมริกาเคยรุนแรงจนถึงขั้นมีการตั้งศูนย์ควบคุมโรคระดับชาติที่ชื่อว่า ซีดีซี หรือ Center for Disease Control มาควบคุมจนเมื่อโรคลดลง ศูนย์นี้ก็เลยกลายเป็นศูนย์ควบคุมโรคอื่นๆ แทน และเปลี่ยนชื่อเป็น Centers for Disease Control and Prevention แม้จะยังใช้ชื่อย่อว่า ซีดีซี ซึ่งยังคงยิ่งใหญ่อยู่จนถึงทุกวันนี้ นับว่าโรคมาลาเรียได้กลายเป็นต้นกำเนิดขององค์กรควบคุมโรคที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ทุกวันนี้ สหรัฐยังคงมีผู้ป่วยโรคมาลาเรียอยู่ปีละประมาณ 1,500 - 2,000 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ซึ่งเดินทางไปรับโรคมาจากประเทศอื่น ๆ

สถานการณ์โรคมาลาเรียที่ลดลงในหลายพื้นที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้องค์การอนามัยโลกกำหนดเป้าหมายในการกำจัดโรคนี้ โดยมีการทุ่มเทสรรพกำลังในด้านการวิจัยและพัฒนามากมายมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการรวมทั้งการไต่งบประมาณจากกองทุนโลกด้านเอดส์-วัณโรค-มาลาเรีย มาสนับสนุนประเทศต่างๆ เพื่อกำจัดโรคมาลาเรียในประเทศที่ยังคงเป็นแหล่งระบาดของอย่างไรก็ตาม จนถึงวันนี้ ยังไม่มีวิ้วว่าโลกจะประสบความสำเร็จในการกำจัดมาลาเรีย แม้ว่าจะมีประมาณ 10 ประเทศที่ได้รับการรับรองการกำจัดโรคจากองค์การอนามัยโลก ซึ่งรวมถึงประเทศจีน รัสเซีย และศรีลังกา ในทวีปเอเชีย ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลกรายงานว่าแต่ละปีมีผู้ป่วยโรคมาลาเรียทั่วโลกมากกว่า 200 ล้านคน และตายกว่า 5 แสนคน

สำหรับประเทศไทย มีการตั้งเป้าหมายในการกำจัดโรคมาลาเรียมาตลอด ล่าสุดเมื่อปี 2560 กระทรวงสาธารณสุขประกาศแผนยุทธศาสตร์กำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย พ.ศ. 2560-2569 และตั้งเป้ากำจัดโรคไข้มาลาเรียให้หมดไปจากประเทศไทยในปี 2567 แต่จนถึงวันนี้ แทนที่โรคจะถูกกำจัดให้สูญหายไปก็กลับเริ่มระบาดขึ้นอีกแล้ว โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนที่ติดกับประเทศเมียนมาร์ ทั้งนี้ กระทรวงสาธารณสุขรายงานว่า ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2565 ถึงมกราคม 2566 มีรายงานโรคมาลาเรียเพิ่มขึ้น 3 เท่าจากรายงานในช่วงเดียวกันของ

ปีก่อนหน้านี้ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลจากจังหวัดตาก พบผู้ป่วย 218 รายใน 4 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2564 แล้วเพิ่มเป็น 562 รายในช่วงเดียวกันของปี 2565 และ 2,183 รายในปี 2566 สถานการณ์เช่นนี้ พบใน 6 จังหวัดชายแดนตะวันตกคือ ตาก แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เชื้อที่พบประมาณร้อยละ 90 เป็นชนิดพลาสโมเดียมไวแวกซ์ มูลเหตุของการระบาดเป็นจากการอพยพของประชาชนจากประเทศเมียนมาร์ นำเชื้อเข้าประเทศ และมีการแพร่กระจายผ่านทางยุงพาหะซึ่งมีอยู่ชุกชุมในพื้นที่ป่าเขาชายแดน

เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2566 คณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติได้รับทราบรายงานสถานการณ์ปัญหาและให้ความเห็นชอบแผนเร่งรัดกำจัดโรคไข้มาลาเรียในพื้นที่ใช้สูงทั้ง 6 จังหวัด โดยมีการเน้นมาตรการสำคัญ คือ (1) มอบหมายให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านค้นหาผู้ป่วยทุกสัปดาห์ ติดตามการกินยาให้ครบ 14 วัน และติดตามผลการรักษาให้ครบ 4 ครั้ง (2) ดำเนินมาตรการควบคุมแห่งแพร่เชื้อให้ได้ครบถ้วนตามมาตรการ 1-3-7 คือรายงานภายใน 1 วัน สอบสวนเสร็จใน 3 วัน และควบคุมแหล่งแพร่เชื้อภายใน 7 วัน (3) ควบคุมยุงพาหะในกลุ่มบ้านให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน (4) ติดตามรายงานผลการดำเนินการรายกลุ่มบ้านทุกสัปดาห์ และ

(5) ประสานเครือข่ายเพื่อขยายบริการในประเทศเมียนมาร์ แผนเร่งรัดนี้ ให้ดำเนินการภายใน 4 เดือน (กุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม)

น่าสังเกตว่า ไม่มีการกล่าวถึงมาตรการที่เคยเป็นจุดเน้นของงานควบคุมมาลาเรีย ซึ่งได้แก่ การแจกจ่ายมุ้งชุบสารไพรีทรอยด์ครอบคลุมประชากรพื้นที่เสี่ยง และการฉีดพ่นสารเคมีที่มีฤทธิ์ตกค้างเพื่อฆ่ายุงกันปล่องตัวเต็มวัยในกลุ่มพื้นที่ระบาด เข้าใจว่าคงเป็นงานปกติของพื้นที่จึงไม่มีการกล่าวถึงในการประชุมคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ

สิ่งที่น่าจะพิจารณาอีกประการหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏในข้อสรุปของกรรมการโรคติดต่อฯ เช่นกัน คือการให้ความรู้แก่ประชาชนนอกพื้นที่ที่จะเดินทางไปยังจังหวัดใช้สูง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ทั้งนี้ การกินยาป้องกันก่อนเดินทางไปพื้นที่เสี่ยงยังเป็นมาตรการที่ใช้กันอยู่ในหลายประเทศปัจจุบัน ทั้งนี้ หากนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางไปยังพื้นที่ใช้สูงโดยไม่มีป้องกัน เมื่อเดินทางกลับประเทศแล้วไปป่วยด้วยโรคมมาลาเรีย ก็จะเป็นผลเสียต่อการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทย

จนตอนนี้ คงจะพอได้เห็นชัดเจนว่า โรคมมาลาเรียจะยังคงยืนยงสร้างปัญหาให้แก่คนไทยไปอีกนาน

นพ. วิวัฒน์ โรจนพิทยากร

บรรณาธิการ